२

मेधातिथिः काण्वः।पवमानः सोमः। गायत्री

पवस्व देववीरति पवित्रं सोम रंह्या।इन्द्रमिन्दो वृषा विश॥ ९.००२.०१

सोम- रस। देववीः- द्योतनकाम। रंह्या- वेगेन। पवित्रम्- पूतं यथा भवति तथा। अति पवस्व- अतिक्षर। वृषा- वर्षकः सन्। इन्द्रम्- त्वद्रसिकम्। इन्दवे द्रवतीति वा, इन्दौ रमत इति वेन्द्र इति यास्कः। इन्दो- क्लेदनशील। विश- आविष्टो भव ॥१॥

आ वच्यस्व महि प्सरो वृषेन्दो द्युम्नवत्तमः।आ योनिं धर्णसिः सदः॥ ९.००२.०२

इन्दो- हृदयस्पर्शिन्। महि- महात्मा सन्। वृषा- वर्षकः सन्। द्युम्नवत्तमः- अतिशयेन ज्योतिष्मान् सन्। धर्णसिः- धारकः सन्। प्सरः- सरणशीलाः मूलशक्तिधाराः। आ वच्यस्व- प्रत्यागमय। योनिम्- स्वसदनमृताख्यम्। आ सदः- आसीद ॥२॥

अधुक्षत प्रियं मधु धारा सुतस्य वेधसः।अपो वसिष्ट सुक्रतुः॥ ९.००२.०३

सुतस्य- निष्पादितस्य। वेधसः- मेधासंपन्नस्य रसस्य। प्रियम्- प्रेममयी। मधु- माधुरी। धारा। अधुक्षत- दुग्धे। सुक्रतुः- शोभनसङ्कल्पभूतोग्निभूत इति भावः। अपः- मूलशक्तिधाराः। वसिष्ट- आच्छादयति। मूलशक्तिधारा रसमय्यो भवन्तीति भावः ॥३॥

महान्तं त्वा महीरन्वापो अर्षन्ति सिन्धवः।यद्गोभिर्वासयिष्यसे॥ ९.००२.०४

यत्- यदा। गोभिः- आत्मसूर्यस्य चित्किरणैः। वासयिष्यसे- अलङ्कृतोसि। तदा। महीः- महत्यः। आपः- मूलशक्तिधाराः। सिन्धवः- स्यन्दनशीलाः। महान्तम्- महात्मानम्। त्वा- भवन्तम्। अर्षन्ति- गच्छन्ति ॥४॥

समुद्रो अप्सु मामृजे विष्टम्भो धरुणो दिवः। सोमः पवित्रे अस्मयुः॥ ९.००२.०५

समुद्रः- हृदयसमुद्रः। श्रुतिषु समुद्रः हृदयप्रतीकः। विष्टम्भो दिवः- चिदाकाशस्य। धरुणः- धारकः सन्। अप्सु- मूलशक्तिधारासु। मामृजे- संस्क्रियते शुद्धो भवति। सोमः- रसः। अस्मयुः- अस्मत्कामः। पवित्रे- पवित्रीकरणे स्वोपलब्धिस्थाने प्रतीके भवति। पवित्रमिति सोमरसधरस्य कलशस्य नाम। कलशः रसोपलब्धिस्थानप्रतीकः॥५॥

अचिक्रदद्वृषा हरिर्महान्मित्रो न दर्शतः। सं सूर्येण रोचते॥ ९.००२.०६

वृषा- वर्षकः। हरिः- आकर्षकः। महान्- महात्मा। मित्रो न दर्शतः- आत्मसूर्य इव दर्शनीयः। दर्शनस्य विद्यार्थत्त्वादध्येतव्य इति भावः। सर्वैर्दर्शनीयः। अचिक्रदत्- विद्यां जगर्ज। सूर्येण- आत्मना। सं रोचते- सम्यक् प्रकाशते॥६॥

गिरस्त इन्द ओजसा मर्मृज्यन्ते अपस्युवः। याभिर्मदाय शुम्भसे॥ ९.००२.०७

इन्दो- क्लेदनशील। याभिः- यैर्मन्त्रैः। मदाय- इन्द्रस्य हर्षाय। शुम्भसे- अलङ्क्रियसे। गिरः- ते मन्त्राः। अपस्युवः- मूलशक्तिधाराकामाः। ते- भवतः। ओजसा- तेजसा। मर्मृज्यन्ते- शोध्यन्ते॥७॥

तं त्वा मदाय घृष्वय उ लोककृत्नुमीमहे। तव प्रशस्तयो महीः॥ ९.००२.०८

तम्- तादृशम्। त्वाम्- भवन्तम्। घृष्वये- वृत्रसङ्घर्षाय। मदाय- हर्षाय। लोककृत्नुम्- अनुभवानां कर्तारम्। त्वाम्- भवन्तम्। ईमहे- याचामहे। तव- भवतः। प्रशस्तयः- स्तुतिभूता मन्त्राः। महीः- महान्तः सन्ति॥८॥

अस्मभ्यमिन्दविन्द्रयुर्मध्वः पवस्व धारया। पर्जन्यो वृष्टिमाँ इव॥ ९.००२.०९

इन्दो- हृदयस्पर्शिन्। इन्द्रयुः- ईशनशीलकामः सन्। मध्वः- मधुरः सन्। अस्मभ्यम्- नः। वृष्टिमान्- वर्षवान्। पर्जन्य इव- मेघ इव। धारया। पवस्व- क्षर ॥९॥

गोषा इन्दो नृषा अस्यश्वसा वाजसा उत। आत्मा यज्ञस्य पूर्व्यः॥ ९.००२.१०

इन्दो- हृदयक्लेदनकर। गोषाः- चिद्रश्मिदाता। नृषाः- वीरदः। अश्वसाः- प्राणदः। असि- भवसि। उत- अपि च। यज्ञस्य- देवपूजायाः सङ्गतिकरणस्य दानस्य वा। पूर्व्यः- पुराणः। आत्मा- स्वरूपं त्वम् ॥१० ॥